

SAĞLIK BAKANLIĞI
Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı
Bakanlık Yayın No:963

ULAKBİM TR Dizinde Taranmaktadır

Hakemli Dergi
TSHD

Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi

ISSN: 2149-309X-Biannually

<https://edergi.saglik.gov.tr/>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tshd>

Yıl/Year: 2021 Haziran/June

Sayı/Issue: 17

YAŞLI İHMAL VE İSTİSMARINA YÖNELİK MÜDAHALE

Şefika Dilem GÜNGÖR¹
Güle İŞLER²
İbrahim ERSAL³
Gözde Nur GÜNAY⁴
Musa BALONDE⁵
Nur Feyzal KESEN⁶
Serap DAŞBAŞ⁷

Makale Bilgileri/ Article info

Makalenin Türü/Article Type : Derleme
Geliş Tarihi / Date Received : 12.02.2021
Revizyon Tarihi/Date Revised :18.05.2021
Kabul Tarihi / Date Accepted :24.05.2021
Yayın Tarihi / Date Published :30.06.2021
DOI: <https://doi.org/10.46218/tshd.879006>

Makale Künyesi/To cite this article:
Güngör, Ş.D. İşler, G., Ersal, İ., Günay, G.N., Balonde, M., Kesen, N.F. ve Daşbaşı (2021, Haziran). Yaşlı ihmal ve istismarına yönelik müdahale. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*,17, 155-178. Doi: <https://doi.org/10.46218/tshd.879006>

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Güle İŞLER, Sosyal Hizmet Uzmanı, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans. islere47.09@gmail.com

Öz

Bu çalışmanın amacı yaşlı ihmal ve istismarına müdahalenin önemini ortaya koymaktır. Araştırma derleme bir çalışma olup yaşlı bireylere yönelik uygulanan kötü muameleye müdahale sürecine odaklanmış ve buna yönelik modellere değinilmiştir. Yaşlılara yönelik kötü muameleye müdahale sürecinde multidisipliner değerlendirme ve çalışmanın önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır. Sosyal hizmet müdahalesinde yapılan öncelikli vurgu ise mağdurun maruz kaldığı şiddeti hafifletme, öncelikli hizmetleri planlama ve müracaatçının güvenliğini sağlama konusunda müdahaledir. Buna ek olarak kolluk kuvvetleri, sağlık hizmetleri, aile içi şiddet programları ile ilişkili olan meslek grupları arasında geliştirilen iş birliği ağının da müdahale aşamasında belirleyici olduğu görülmüştür. Çalışmada müdahale modelleri ışığında, teoriler kapsamında ve iş birliği içerisinde yapılan müdahalenin yanında konunun yasal boyutu da değerlendirilmiş ve gerekli görüldüğü takdirde tıbbi müdahalenin de göz önünde bulundurulması gerektiği açıklanmıştır. Müdahale aşamasında yer alan başta sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının ve konu ile ilişkili diğer bütün meslek elemanlarının sorumluluk üstlenmesi gerektiği ve multidisipliner bir yaklaşım perspektifiyle hareket edilmesinin etkililiği üzerinde durulmuştur. Çalışmada aktarılan söz konusu bilgilerin politika oluşturma sürecine ve yaşlılara sunulan hizmetlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı ihmal ve istismarı, Müdahale, Müdahale modelleri, Sosyal hizmet müdahalesi.

ELDERLY NEGLECT AND ABUSE INTERVENTION

Abstract

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans, ORCID: 0000-0002-3916-7663

² Sosyal Hizmet Uzmanı, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans, ORCID: 0000-0002-2357-0626

³ Sosyal Hizmet Uzmanı, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans, ORCID: 0000-0002-0301-151X

⁴ Sosyal Hizmet Uzmanı, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans, ORCID: 0000-0002-8462-2805

⁵ Sosyal Hizmet Uzmanı, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans, ORCID: 0000-0003-3246-0151

⁶ Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0002-6455-0293

⁷ Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0003-0969-6393

The aim of this study is to reveal the importance of intervention in elderly neglect and abuse. The research is a compilation, focused on the intervention process for maltreatment of elderly people and the models for this were touched open. It is emphasized that multidisciplinary evaluation and study is important in the intervention process against maltreatment of the elderly. The primary emphasis in social work intervention is the intervention in mitigating the violence suffered by the victim, planning priority services and ensuring the safety of the client. In addition, it was observed that there was a network of cooperation and intervention network in the groups in the professional groups with law enforcement, health services, domestic violence programs. In the study, in the light of intervention models, in addition to the intervention made within the scope of theories and in cooperation, the legal dimension of the issue was also evaluated and it was explained that the medical intervention should also be considered if deemed necessary. It has been emphasized that the professionals working in the field of social service and all other professionals involved in the intervention phase should take responsibility and the effectiveness of acting with a multidisciplinary approach perspective. It is thought that the aforementioned information conveyed in the study will contribute to the policy making process and the services offered to the elderly.

Keywords: *Elderly neglect and abuse, Intervention, Intervention models, Social work intervention.*

Giriş

Yaşadığımız yüzyıl içerisinde, teknoloji ve sağlık sektöründeki gelişmeler ile ölüm oranları azalmakta ve beklenen yaşam süresi uzunluğu artış göstermektedir (Erden & Boz, 2018; Gökçe, 2017). Beklenen yaşam süresinin uzaması ise yaşlılık kavramını ön plana çıkarmakta ve yaşlılık alanında karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik uygulamaların geliştirilmesini mecbur kılmaktadır (Arpacı & Bakır, 2017). TÜİK (2019) verilerine göre; “yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, 2014 yılında 6 milyon 192 bin 962 kişi iken son beş yılda %21,9 artarak 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2014 yılında %8,0 iken, 2019 yılında %9,1'e yükselmiştir.” Yaşlı nüfusu oranının %10'u geçmesi ise nüfusun yaşlandığının bir göstergesidir. Yaşlı nüfus oranının 2023 yılı için %10,2, 2030 yılı için %16,3 olacağı öngörülmektedir.

Yaşlı ihmal ve istismarı ise yaşlılık alanında karşımıza çıkan çözülmesi güç olan sorunlardan biridir. Uluslararası Yaşlı İstismarının Önlenmesi ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Toronto Deklerasyonu'na göre yaşlı istismarı “yaşlı insanlara karşı, güven beklentisi içinde gerçekleşen, sıkıntı ve zarara neden olabilecek bir kez veya tekrarlanan hareket veya davranış eksikliğidir” (World Health Organization). Yaşlı istismarı fiziksel, ekonomik, cinsel ve psikolojik (duygusal) istismar olarak dört boyutta ele alınmaktadır (Erden & Boz, 2018). Yaşlı ihmali ise yaşlı bireyi temel gereksinimlerinden mahrum bırakmak ve göz ardı etmek olarak tanımlanmaktadır (Arpacı & Bakır, 2017).

Dünyada ve ülkemizde yaşlıların ihmal ve istismarına müdahaleye yönelik çalışmalar yapılmaya çalışılsa da ne yazık ki bunların yetersiz ve düzensiz olduğu söylenebilir. Bu konuyla ilgili öncelikle yaşlı ihmal ve istismarına yönelik farkındalığın artırılmasına yönelik çabaların sarf edilmesi gerekmektedir. İstismara müdahale aşamasında yaşlının destek sistemi de önemlidir. Ayrıca yaşlının istismar veya ihmal edildikten sonra bile yaşadığı olumsuz durumun etkilerini en aza indirmek için müdahale aşamasının önemli olduğu unutulmamalıdır (Başpınar, Şengelen, & Aslan, 2020). Yaşlılara karşı ihmal ve istismar yaşlıyı inciten, yaralayan ve bununla birlikte birçok olumsuzluğa yol açan ve müdahale edilebilir bir sorundur.

Dünya genelinde ve ülkemiz özelinde giderek yaşlı nüfus oranının artış göstermesi, yaşlılara yönelik yapılan veya yapılacak olan çalışmaların sayısını arttırmıştır. Yaşlıların ihmal ve istismardan uzak kalması, öz bakım becerilerini yerine getirerek kendilerine yetebilir bir durumda olmaları, başarılı ve kaliteli bir yaşlanma geçirmeleri müdahaleyi gerekli kılmaktadır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde yaşlıların ihmal ve istismara maruz kaldığı ve dezavantajlı grupta oldukları görülmektedir (Şahin, Erkal, & Demirel, 2017). Bu bağlamda yaşlılara yönelik ihmal ve istismarın önlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yaşlıya yönelik olası bir ihmal ve istismar durumunda ise yapılacak müdahalelerin önemi göze çarpmaktadır. Bu öneme paralel olarak bu çalışmanın amacı da ihmal ve istismar edilme konusunda büyük bir risk taşıyan yaşlılara yönelik yapılması gereken müdahaleleri derleyerek sunmaktır.

Bu çalışmada öncelikli olarak yaşlı ihmal ve istismarına yönelik müdahale modelleri ayrıntılı olarak ele alınacak daha sonrasında ise hizmet sistemleri teorisi çerçevesinde yaşlı ihmal ve istismarına yönelik yetişkin koruma hizmetleri, yaşlanma ağı ve multidisipliner ekipler konusunda bilgi verilecektir. Çalışmanın son aşamasında ise yaşlı ihmal ve istismarına yönelik bireye uygulanacak yasal, tıbbi ve sosyal hizmet müdahalesinin nasıl olması gerektiği ve önemi konusu ele alınacaktır.

1.Yaşlı ihmal ve istismarına yönelik müdahale modelleri

Sosyal refah anlayışının yaygınlaşması ve yaşam standartlarının iyileşmesiyle yaşlı nüfusu günden güne artmakta ve artan yaşlı nüfusuyla yaşlılar kurumda, aile içinde veya toplumda istismar veya ihmale uğrayabilmektedir. Yaşlılara yönelik ihmal ve istismar, yaşlıların hayatını olumsuz etkilemekte ve yaşam kalitelerini düşürmektedir (Turhan, Güncan, Ercan, & Erkoyuncu, 2019). Bu yüzden yaşlılara yönelik ihmal ve istismara müdahale etmek yaşlıların fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik olarak iyi olma halleri üzerinde önemli bir rol oynayacaktır.

Biggs ve arkadaşlarının (1995) yaptığı çalışmada yaşlı ihmal ve istismarına yönelik olarak 5 farklı müdahale modeli üzerinde durulmuştur. Bunlar; sosyal ağ modeli, savunuculuk modeli, aile içi şiddet modeli, yasal müdahale modeli, sosyal hizmet müdahale modelidir. Aşağıda bu modellere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

1.1.Sosyal ağ modeli

Sosyal ağ bireylerin içinde olduğu ilişkilerden, etkileşimlerden ve iletişimlerden meydana gelen bir yapıdır (Aydoğan, 2020). İnsanlar sosyal hayatta diğer bireylerle alışveriş içerisinde. Bireyin, duygusal veya düşünsel olarak bağ kurduğu, yaşadığı çevreden tanıdığı, sosyal ilişkiler kurduğu kişiler, bireyin sosyal ağlarını oluşturmaktadır (Abay Alyüz, 2018).

Yaşlı istismar ve ihmeline karşı müdahalede de sosyal ağ modeli, mağdur yaşlıların toplumsal bağlarını güçlendirmeye yönelik müdahaleleri ifade etmektedir (Biggs, Phillipson, & Kingston, 1995). Bu doğrultuda yaşlının yakın çevresinden başlayarak (eşi, çocukları ve diğer aile fertleri) diğer uzak ilişkilerini de

(arkadaşları, komşuları, kurum çalışanları vs.) dâhil edip yaşının sosyal ağlarının iyileştirilmesi ve güçlü ilişkiler kurması yönünde faaliyetlerde bulunulur. Böylelikle bir taraftan yaşlı birey desteklenirken diğer taraftan da içinde bulunduğu çevrenin yaşlıyı destekleyen bir konuma gelmesine katkı sağlanır.

1.2.Savunuculuk/arabuluculuk modeli

Savunuculuk bir çeşit destekleme biçimidir. Bireyin ihtiyaçlarının ve tercihlerinin dikkate alınarak, bireyin karar verme sürecinde iyilik halinin düşünülerek bireye destek verilmesidir (Meriç Karabekir, 2016).

Sosyal hizmet literatüründeki tanımlamalardan birisinde Schneider ve Lester (2001) savunuculuğu; adaletsiz veya gereksinimleri gideremeyen bir karar alma sürecine, sistematik bir yaklaşım ile müracaatçıyı veya bir konuyu karşılıklılık ilkesine uygun bir şekilde temsil etmek olarak tanımlar (Meriç Karabekir, 2016).

Bireyler veya gruplar, yaşamları için kritik durumlarda istismarcılar karşısında desteğe ve savunulmaya ihtiyaç duyabilirler. Özellikle de ihmal ve istismara uğramış yaşlılar için bu durum daha şiddetli hissedilebilir. İhmal ve istismara uğramış yaşlılara yönelik savunuculuk ve arabuluculuk müdahale modelinde de yaşının haklarını koruma, onu gerekli şekilde temsil etme ve anlaşmazlıkları çözme odaklı müdahale yapılır (Biggs, Phillipson, & Kingston, 1995).

Yaşlı ihmal ve istismarında bireylerin kendilerini yeterli düzeyde savunamayacak durumda oldukları göz önünde bulundurulduğunda yaşlı bireylerin haklarını savunmak ve korumak adına uzmanların savunuculuk rolünü yerine getirmeleri gereklidir. Sosyal hizmet mesleğinin etik değerlerinden biri de dezavantajlı grupların gerektiği yerlerde savunuculuğunu yapmaktır. Bu doğrultuda bireylerin kişilik haklarını korumak için sosyal ve adli anlamda haklarını savunmak gereklidir.

1.3.Aile içi şiddet modeli

Sistem teorisi ailede herhangi bir bireyin yaşadığı olumlu veya olumsuz bir durumun tüm aile üyelerini etkilediğini söylemektedir. Aile içi şiddet de yaş, toplum, eğitim düzeyi fark etmeksizin çok sık karşılaşılabilen ve tüm aile üyelerini etkileyen bir sorundur. Şiddet ve korku aile fonksiyonlarında ciddi hasarlara neden olabilir. Şiddetle iç içe yaşama sonucunda aile bireylerinde fiziksel ve psikolojik problemler meydana gelebilir (Ünal, 2005). Ailede şiddet gibi bir sorun yaşandığında bu sorun aile içerisinde çözülmesi gerekli bir durum olarak görülür ve aile bağlarının her koşulda devam ettirilmesi gerektiği düşünülür (Kandemirci & Kağnıcı, 2014). Bunlardan kaynaklı olarak da aile içi şiddet yaygın halde devam etmekte, mağdurlar çoğu kez alttan almakta ve sesini çıkaramamaktadır. Sonuç olarak aile içi şiddetle mücadele etmek ve ona müdahale etmek de hayli zorlayıcı olabilmektedir.

Sorunların önüne geçilmesi ve olumsuz faktörlerin ortadan kaldırılması için de farkındalık artırılmalı ve toplumda aile içi şiddet konusunda duyarlılık oluşturulmalıdır. Yaşlılarda ihmal ve istismara yönelik aile içi şiddet modelinde de aile içi şiddet mağdurlarına verilen destek hizmetlerinden faydalanılması ve mağdurların içinde bulunduğu durumdan ve ortamdan acil olarak korunması hedeflenir (Biggs, Phillipson, & Kingston, 1995). Aile içi şiddetin yaşandığı ailelerde tüm bireyler durumdan olumsuz olarak

etkilenmektedir. Eğer ailede bir yaşlı yaşıyorsa yaşlı açısından şiddetin psikolojik, fiziksel ve sosyal etkisi daha ağır olabilmektedir. Aile içinde şiddetin risk teşkil ettiği aile yapıları genellikle, ekonomik sıkıntılar yaşayan aileler, kalabalık yaşayan aileler, göç etmiş ve oryantasyon sağlayamamış aileler, alkol ve madde bağımlılığı bulunan aileler, eğitim seviyesi düşük ve çalışma yaşamında yer almayan aileler olmaktadır. Yaşlı bireyin tanık olduğu ya da maruz kaldığı şiddeti dile getirmesi diğer bireylere göre daha zor olabilir ve bu durumda yaşlının şiddeti algılama şeklini etkileyerek şiddetin belirlenmesini zorlaştırabilir. Bu doğrultuda aile içi şiddetin ailedeki her birey açısından özel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak yaşlı bireyin de bu şiddeti ne kadar ve nasıl algıladığı ile ilgili ayrıntılı görüşme yapılmalı ve yaşlıyı korumaya yönelik tedbirler alınmalıdır. Aile içi şiddetin oluşmadan önlenmesi adına ise şiddet görülme olasılığı yüksek olan ailelerin düzenli olarak takip edilmesi ve danışmanlık verilmesi sağlanmalıdır.

1.4.Yasal müdahale modeli

Yasal müdahale; polis ziyaretleri, kriz müdahalesi, soruşturma, kovuşturma, hukuk hizmetleri, koruma sağlamaya yönelik faaliyetlerle ilgili bazı unsurları barındırır. Bunlar;

1-Suçlu davranışını durdurmak,

2-Mağduru ve halkı korumak,

3-Suçluyu yakalamak ve rehabilite etmek,

4-Topluma yaşlı istismarına müsamaha gösterilmeyeceği mesajını vermek,

5-Mağdura tazminat verilmesine yönelik çaba göstermektir (Heisler, 1991; Heisler & Quinn, 1995).

Yaşlılara yönelik ihmal ve istismarda müdahale amacıyla yasal yolların kullanımı da bir alternatiftir. Bu müdahale modeli de sorunu çözmek amacıyla ceza ve hukuk sistemlerinin kullanılmasını içerir (Biggs, Phillipson, & Kingston, 1995). Yasal müdahale yaşlılar için istismar yüksek derecede risk teşkil ettiğinde çok önemli ve kritik olabilir. Bu durumda yaşlının haklarının korunması hususunda yasal savunuculuk yolu izlenmesini içerir. Ayrıca herhangi bir ekonomik istismar yaşanırsa da müdahil olunabilir. Oluşturulacak politikalarla da yaşlılarla ilgili konularda uzman kişilerden oluşan danışmanlar seçilebilir ve böylece sağlık ve yerel kurumlara yasal önerilerde bulunulması sağlanabilir (Bennett & Kingston, 1993). Gerekli yasal düzenlemelerle istismar ve ihmali uygulayan kişilere ağır cezalar verilerek caydırma sağlanabilir (Erden & Boz, 2018). Yasal müdahale modelinin, yaşlıları istismar edenlerin yakın aile bireyleri olduğu düşünüldüğünde, uygulamaya geçirilmesi konusunda son derece dikkatli olunması gereken bir müdahale modeli olduğu düşünülmektedir. Çünkü yasal süreçler yaşlıların aile bağlarında ciddi hasarlara neden olabilmektedir.

1.5.Sosyal hizmet müdahale modeli

Sosyal hizmet, bireylere, gruplara, ailelere ve topluma yönelik müdahalelerde bulunan uygulamalı bir disiplindir. Mikro, mezzo ve makro boyutta çalışmalar yaparak sosyal adaleti, sosyal değişimi hedefler. Literatürde ise genel tanımında, "Sosyal hizmet, sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların

güçlendirilmesini ve özgürleştirilmesini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet; sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkelerini merkeze alır” ifadeleri yer almaktadır (International Federation of Social Workers, 2020).

Sosyal hizmet müdahalelerinde sosyal işlevsellik çok önemli bir yer tutar. Sosyal işlevsellik sosyal hizmeti diğer mesleklerden ayıran önemli bir unsurdur. Bir bireyin toplumdaki konumunu anlama ve o bireyin temel gereksinimlerini karşılayacak etkinlikleri yapabilme becerisidir. Sosyal işlevsellik, sosyo-ekonomik ortamdaki bireyin kapasite ve eylemlerinin talepler, beklentiler, kaynaklar ve fırsatlarla bağlantısını kurmaya odaklanır (Selcik & Güzel, 2016). Yaşlı ihmal ve istismarına yönelik sosyal hizmet müdahale modelinde vaka çalışanları mağdura yönelik verilecek hizmetleri ayarlar ve vaka yönetimini sağlayarak onların sosyal hizmet müdahalesine erişmesine katkıda bulunur (Biggs, Phillipson, & Kingston, 1995).

Mağdura yönelik tedavi planında, mağdurun güvenliği için sosyal hizmet yaklaşımlarının bazıları kullanılır. Sengstock ve arkadaşlarına göre (1989) vaka çalışanları mağdurun alabileceği hizmetleri organize edebilir, yapılandırdıkları vaka yönetimine dâhil olabilirler. Yürütülebilecek hizmetlerin içinde ev işi yardımı, danışmanlık hizmetleri, yemek yardımı, barınma yardımı, ulaşım yardımı, iş eğitimi ve gelir yardımı bulunur (Payne, 2000). İhmal ve istismara uğramış yaşlı ile bireysel çalışmalar ve grup çalışmaları (sosyal aktivitelere dâhil etme, yaşlı hizmet merkezlerine yönlendirme vb.) yapılarak ihmal ve istismarın etkisi azaltılabilir (Bennett & Kingston, 1993).

Bir taraftan da istismar ve ihmale uğrama tehlikesi olan yaşlı bireylere bakım veren bireylere sorumluluklarını yaparken gereksinim duydukları bilgi ve becerinin sağlanması için eğitim, danışmanlık ve sosyal destek hizmetlerinin verilmesi de müdahale konusunda faydalı olabilir (Akdemir, Görgülü, & Çınar, 2008). İstismarcıya yönelik müdahalenin yanında toplu bilinçlendirme çalışmaları, farkındalık düzeyini artırmaya yönelik film ve reklamların yapılması da yaşlı ihmal ve istismarına yönelik etkili çalışmalar olabilir. Yukarıda yaşlı ihmal ve istismarına yönelik 5 müdahale modelinden bahsedilmiştir. Literatürde bu modellere ek olarak bir de kontrol ve merhamet modelinden bahsedilmektedir (Gerald Bennett ve Paul Kingston, 1993).

1.6.Kontrol ve merhamet modeli

Kontrol modelini savunanlar istismarın hafifletilmesi için kontrol ve cezayı gerekli görmektedir. Kontrol, mağdurun evden çıkarılmasını, istismarcı kişinin tutuklanmasını ve failin tam cezai kovuşturulmasını içerir. Bu müdahale anlayışı böylelikle mağdurun istismardan uzaklaşmasını ve istismarcıların yargılanmasını sağlayacaktır. Fakat şiddetli bir müdahale olan bu model sadece ağır koşullarda gerekli olabilir (Bennett & Kingston, 1993)

Merhamet, Türk Dil Kurumu'nun (2020) tanımlaması ile “Bir kimsenin veya bir başka canlıının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma” olarak ifade edilmektedir. Yaşlı ihmal ve istismarına yönelik merhamet modelinde de istismarda faile cezalandırıcı olmayan açıdan bakılır. Bu bakış açısına göre

istismarcılar aynı zamanda potansiyel mağdurdur. İstismarcıların stres, sosyal hayattan izole olma, bakım konusunda bilgisizlik gibi faktörlerden dolayı ihmal ve istismar davranışlarını göstermiş olabilecekleri düşünülür. Bu düşüncelerden hareketle model hem istismara uğrayan mağduru hem de istismarı yapan kişiyi destekleme yoluyla müdahalede bulunmaya çalışır (Bennett & Kingston, 1993). Bu iki model göz önüne alındığında da ikisi arasında dengeyi kurmak önemlidir. Kontrol ve merhamet modellerinin ikisinden herhangi birini değil de birlikte kullanımı dengeyi gözetmek açısından faydalı olabilir.

2.Yaşlı ihmal ve istismarına yönelik hizmet sistemleri teorisi

Yaşlı istismar ve ihmal müdahalesinin tek bir disiplin ile ele alınmasından ziyade multidisipliner bir yaklaşım ile ele alınması gerekmektedir. Yaşlı istismarına yönelik müdahalelerinin temelini üç sistem oluşturmaktadır: yetişkin koruma hizmetleri, kolluk kuvvetleri ve aile içi şiddet programları. Bu üç sistem mağdurlar için temel bütüncül hizmetin yanında kriz anında da müdahale sağlamaktadır. Üç sistemin yanı sıra sağlık hizmetleri, yaşlanma ağ ve multidisipliner takımlar yaşlı istismarının sonuçlarını ele almakta ve çeşitli müdahaleler gerçekleştirmektedir (Anetzberger, 2005).

Sistemik ve gerçekçi müdahaleler, zor vakalarda bile tatmin edici sonuçların ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Quinn & Tomita, 1997). Bu noktada müdahaleye yönelik stratejiler son derece önemlidir.

Anetzberger, (2005) Yaşlı İstismarına Yönelik Müdahale Stratejileri şu şekilde özetlemiştir:

1. İstismarın neden olduğu fiziksel yaralanma ve psikolojik sorunlar da dâhil olmak üzere tıbbi sorunlar tedavi edilmelidir.
2. İstismar olayında yaşam alanında kalmayı seçen mağdurlar için güvenliği sağlamaya yönelik yöntemler belirlenmelidir.
3. Mağdurlara, yaşlı istismarının bir sonucu olarak kaybedilen veya tehlikeye atılan güçlerini yeniden kazanmalarını sağlamak için yardım sağlanmalıdır. Mevcut sosyal kaynaklar hakkındaki bilgilendirme yapılmalıdır.
4. Yaşlı istismarının nedeni belirlenmeli ve ortadan kaldırılmalıdır.

2.1.Yetişkin koruma hizmetleri

Yetişkin koruma hizmetleri; ruh sağlığı, halk sağlığı, kanun yaptırımı, veraset mahkemeleri, yaşlanan ağ ve genel halkla koordinasyon sağlayarak savunmasız yetişkinleri istismar, ihmal ve sömürüden korumayı içermektedir (DHS, 2020). Bu kurumların birincil görevi; taciz (fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik), başka bir kişi tarafından ihmal ve kendini ihmal dâhil olmak üzere kötü muamele iddialarına yanıt vermektir (Park, Johnson, Flasch, & Bogie, 2010). Yetişkin koruma hizmetleri bununla birlikte, bildirilen tüm yaşlı ihmal ve istismar vakalarının ele alınmasında birincil sorumluluğa sahiptir. Yetişkin koruma hizmetlerinin yaşlı yetişkinlerin istismar, ihmal ve sömürüye maruz kaldığında yasalar kapsamında raporlama yetkisi mevcuttur. Yaşlı bireylere yönelik ihtiyaç duyulan müdahaleleri koordine etmek için diğer kurum ve sistemlerle birlikte çalışmaktadır (Anetzberger, 2005).

2.3.Kolluk kuvvetleri

Kolluk kuvvetleri, hak ihlallerini ele almak için hareket etmekte ve birçok kriz durumunda ilk müdahaleyi gerçekleştirmektedir. Sistem aynı zamanda toplumsal ve kurumsal alanlarda işlenen yaşlı istismar ve ihmal suçlarına da müdahale etmektedir. Ayrıca tehlikeli görülen durumlarda soruşturma yürütürken veya müdahalelerde bulunurken yetişkin koruma hizmetlerine eşlik edebilmektedir (Anetzberger, 2005). Burada kolluk kuvvetleri ve diğer sistemlerle iş birliği içeren iki örnek uygulamadan bahsetmek yerinde olacaktır.

İlk örnek Kaliforniya'da multidisipliner bir ekibin hukuka yardımcı olmak için bir uygulama geliştirmesidir. Bu uygulama cep telefonlarına indirilebilmektedir. Uygulamada istismarın çeşitli uyarı işaretleri hakkında bilgiler, ceza kanunlarına yönelik bilgiler, sınırlı bilişsel beceriye sahip kişilerle çalışma ipuçları ve yaşlı yetişkinlerin yönlendirilebileceği kurumlar için iletişim bilgileri yer almaktadır (Moore, 2013). Bu uygulama Kaliforniya'ya özgü olsa da mevcut kaynaklar göz önüne alındığında geliştirilme ve diğer ülkelerde kullanılmak üzere uyarlanma potansiyeline sahiptir. Yaşlı ihmal ve istismarında işbirliğine dayalı çalışmanın önemi vurgulanmaktadır. Kaliforniya'da kullanılan uygulama yaşlı ihmal ve istismarına müdahale ederken hukuk ve ceza adalet sistemi hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan çalışanlar için yol gösterici olmakta ve yaşlıya sunulan hizmetin kalitesini arttırma adına işlevsel olmaktadır. Uygulamanın yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi ihmal ve istismara müdahale eden kişilerin ve ihmal ve istismara maruz kalan kişilerin hizmetlerden haberdar olma oranını arttıracaktır.

Diğer uygulama örneği ise; bir yaşlı istismarı programı olan Risk Altındaki Yaşlılarda Değişikliği Ortaya Çıkarma (Eliciting Change in At-Risk Elders-ECARE), toplum temelli yaşlı hizmetleri sağlayıcısı ile yerel kolluk kuvvetleri arasındaki işbirliğini içeren bir müdahale programıdır. Programın amacı, yaşlılara hizmet sunan personelin istismar mağduru olduğundan şüphelenilen yaşlı yetişkinlerle bağlantı kurmasına yardımcı olmaktır. Sosyal hizmet uzmanları yaşlıların istismar sonrası ihtiyaçlarının belirlenmesini kolaylaştırmak ve yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanabileceği ortak bir bağlam oluşturmak için yaşlılarla ve kilit aile üyeleriyle çalışmaktadır (Mariam, McClure, Robinson, & Yang, 2014). ECARE uygulaması ihmal ve istismarın önlenmesi noktasında oldukça etkili olması yanında ihmal ve istismarın en kısa sürede belirlenmesine de yardımcı olarak yaşlı bireyin durumunun en kısa sürede iyileştirilmesini sağlamaktadır. Yaşlı ihmal ve istismarında zamanın önemli olduğu düşünüldüğünde uygulamanın yaygınlaştırılması gerektiği göze çarpmaktadır.

2.4.Aile içi şiddet programları

Aile içi şiddet programları, aile içi şiddet mağdurlarının güvenliğini sağlamak ve failleri sorumlu tutmak için çalışmaktadır. Hizmetler 24 saatlik kriz hatları, acil durum sığınma evleri, hukuk savunuculuğu, destek grupları, danışmanlık, eğitim, bilgi ve sevk içermektedir. Mağdur olarak özellikle kadınlara vurgu yapılır. Mağdurların gizliliğinin sağlanması, gönüllü olarak yardım aramaları için güçlendirilmesi hizmetlerin gerçekleştirilmesi için önemlidir (Anetzberger, 2005). Genellikle aile içi şiddet programları yaşlı olmayan kadınlar için tasarlanmış ve çok az sayıda yaşlı mağdura hizmet vermiş olsa da sundukları hizmetler, özellikle

yaşlı nüfusun özel ihtiyaçlarına ve koşullarına duyarlı olacak şekilde organize edilirler ise, yaşlı mağdurlara yardımcı olabileceği düşünülmektedir (Lundy & Grossman, 2008).

2.5.Sağlık hizmetleri

Sağlık hizmetleri; hastaneler, klinikler, pratisyenlik büroları, ruh sağlığı merkezleri, uzun süreli bakım merkezleri ve hizmet veren diğer kuruluşları kapsamaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar yaşlıların uğradıkları ihmal ve istismar sonrası gerekli tedavinin başlatılması ve takibinin yürütülmesinde görevlidir. Yaşlı mağdurların maruz kaldığı yaralanmalarda yaşları gereği daha yavaş iyileşme gerçekleşir ve kalıcı hasara neden olma olasılığı daha yüksektir. Yaşlı mağdurlara yönelik daha uzun süreli sağlık hizmetleri desteği bu noktada önemlidir. Bunun yanında yaşlı mağdurlar, sağlık sistemini gençlerden daha sık kullanırlar. Hekimlere ve diğer sağlık personeline daha fazla güven duyarlar (Anetzberger, 2005). Bu yüzden sağlık çalışanlarının özellikle istismar durumlarında yasal çerçevede çalışması önemlidir (Quinn & Tomita, 1997). Yaşlı ile iletişime geçen ilk meslek grubunun sağlık çalışanları olduğu düşünüldüğünde sağlık çalışanlarının ihmal ve istismarı bildirmeye önem vermeleri ve gerekli yönlendirme ve çalışmaları yapmaları gerekmektedir.

2.6.Hukuki yardım ve mağdur yardımı

Hukuki yardım ve mağdur yardımı, adli yardım ve diğer kaynaklar aracılığıyla sunulan hukuki hizmetler, mağdurları temsil etme ve davalardan vesayet atamalarına kadar çeşitli konularda yardım sağlamaktadır. Savcılıklarda veya emniyet müdürlüklerinde bulunan mağdur yardım programları; hukuki savunuculuk, danışmanlık, mahkemeye eşlik etme ve mağdur tazminatı hakkında yaşlı bireylere hizmet sunulmasıdır. Boşanma davasındaki yaşlı mağdurlar için mülkiyet haklarını, emeklilik gelirlerini veya yardımlarını korumak için bir avukatın desteği gerekebilir. Mağdur yardım programlarında bulunan savunucularının rehberliği, güvencesi ve yardımı olmadan yasal durumlar yaşlılar için kafa karıştırıcı olabilir (Anetzberger, 2005). Yaşlıların günlük yaşamlarında bir vasiyet oluşturmaktan, alacaklılarla uğraşmaya ve sağlık durumuna kadar çeşitli yasal sorunları vardır. Ne zaman bir yaşlı bir avukata ihtiyaç duysa, kendini stresli, endişeli veya gergin hissedebilir. Bu durum kötü muameleyle bağlantılı olduğunda stres daha da büyür (Morris, 2010). Buna ek yaşlı istismar ve ihmal vakalarına karışan uygulayıcı şüphesiz hukuk sistemine dâhil olacaktır (Quinn & Tomita, 1997). Bu noktada hukuki hizmet ve mağdur hizmetlerinde çalışanlar yaşlı mağdurlara hizmet sağlamada benzersiz bir konuma sahiptir.

2.7.Yaşlanma ağı

Yaşlanma ağı; yaşlı yetişkinleri hedefleyen, yemek, ulaşım ve koruma aracı hizmetleri, kişisel bakım ve temizlik, ziyaret ve sosyalleşmeyi içeren yetişkinler için gündüz bakımı ve ev bakımı gibi çeşitli hizmetleri temsil eder. Bu örnek sistem, ABD İdaresi tarafından Eski Amerikalılar Yasası kapsamında organize edilmekte ve finanse edilmektedir (Anetzberger, 2005).

Türkiye’de yaşlı bireyler için gündüz vakit geçirmelerini amaçlayan Gündüzlü Yaşlı Hizmetleri Merkezleri bulunmakta ve burada sosyal ve sanatsal etkinlikler yapılmaktadır. Bunun yanında merkezi ve yerel yönetimlerin yaşlılar için yemek dağıtım hizmeti, ulaşım araçları sağlama veya ulaşım araçlarını ücretsiz kullandırma hizmeti bulunmaktadır. Engelli ve yaşlı bireyler için evde bakım hizmetleri ile yaşlı bireyin ev temizliği, kişisel bakımı, sağlık hizmetleri yaşam alanında yapılmakta ve bireyin yaşam alanı iyileştirilmektedir.

2.8.Multidisipliner ekipler

Yaşlı istismarına yönelik en etkili müdahale, farklı meslek gruplarının katılımı ile farklı sistemler arasında bağ kurularak oluşturulan multidisipliner ekiplerdir. Multidisipliner ekipler, istismarı tanımlama ve müdahale etme amacıyla bir araya getirilmiş üç veya daha fazla profesyonel disiplinden oluşan gruplardır. Bu gruplar bireysel hizmet sağlayıcıların zor vakaları çözmelerine yardımcı olmanın yanı sıra verilen hizmet politikalarını geliştirmektedir (Teaster, Nerenberg, & Stansbury, 2008).

Tüm multidisipliner ekipler yaşlı ihmal ve istismarına müdahaleye üç şekilde katkı sağlamaktadır:

- Tek bir sistem veya sorunla ilgili bütünsel bir bakış açısı sunmak
- Vaka ele alma sorumluluğunu paylaşmak, disiplinler arası hareket etmek
- Yaşlıların istismarına karşı toplum çapında bir yaklaşıma doğru profesyonel ilişkileri teşvik etmek (Anetzberger, Dayton, Miller, McGreevey, & Schimer, 2008).

Multidisipliner ekipler tarafından yaşlı bireylere hizmet verilmesi bireylerin ihtiyaç duyduğu hizmetlerin daha kısa sürede ve daha etkili bir şekilde verilmesini sağlama yanında bireylerin ihtiyaçlarının çok boyutlu analiz edilmesini de beraberinde getirecektir. İhmal ve istismara uğramış yaşlı bireyin birden çok hizmete ihtiyaç duyduğu göz önünde bulundurulduğunda bu hizmetlere ortak olarak ulaşması bireyin iyilik halinin iyileştirilme sürecini kısaltacaktır. Ekiplerde çalışan kişilerin ise işbirliği içerisinde aynı birey için çalışması hem bireyi daha iyi tanımalarına hem de bireyin ihtiyaçlarını daha doğru belirlemelerine yardımcı olacaktır.

3.Sosyo-ekolojik bakış açısı ile yaşlı ihmal ve istismarına yönelik müdahale

Yaşlı ihmal ve istismarına yönelik müdahalede yaşlı ile ilişkide olan diğer meslek elemanları gibi sosyal hizmet uzmanlarının da farkındalığı, ihmal ve istismar belirtilerini tanıması ve risk gruplarını bilmesi ihmal veya istismar edilen yaşlı bireye yönelik müdahalede son derecede önemlidir. Bu doğrultuda sosyal hizmette kullanılan sosyo-ekolojik kuramın önemini vurgulamak yerinde olacaktır. Kabadaki’ye (1995) göre ekolojik kuram yaşam modeli (life model) olarak da ifade edilmektedir. Kuram sosyal hizmet müdahalesi olarak bireye, bireyin çevresine ve çevresi ile olan etkileşimine odaklanmaktadır (Kabadaki, 1995). Bireyin yaşamına ve büyüme sürecine yönelik kavramları içinde barındıran bu bakış açısı çevresi ile etkileşim içinde olan yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının anlaşılmasını ihmal veya istismara uğrayan yaşlı bireylere yönelik etkili ve sürdürülebilir müdahalelerin varlığına katkı sağlar. Kozaman ve Şengezer’in (2013) de ifade ettiği gibi sosyo-ekonomik, beşeri, kurumsal ve politik faktörler sistemin geneline ilişkin değişimleri ve sisteme dair karar

verme süreçlerini etkilemektedir. Bu nedenle bu faktörlerin etkileşimi sonucu yaşlı istismar ve ihmali ile ilgili ortaya çıkan problemlerin anlaşılması ve süreç içerisinde meydana gelen değişimlerin irdelenmesi sistemin sürdürülebilirliğini denetlemede, müdahale yöntemlerinde ve sorunlara daha kalıcı çözümler bulunmasına katkı sağlayacaktır (Kozaman & Şengezer, 2013). Bu durumdan yaşlı istismar ve ihmaline yönelik müdahalelerin yasal, tıbbi/televatı ve sosyal hizmet boyutunun da göz ardı edilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Aşağıda yasal müdahale, tıbbi/televatı müdahale ve sosyal hizmet müdahalesine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

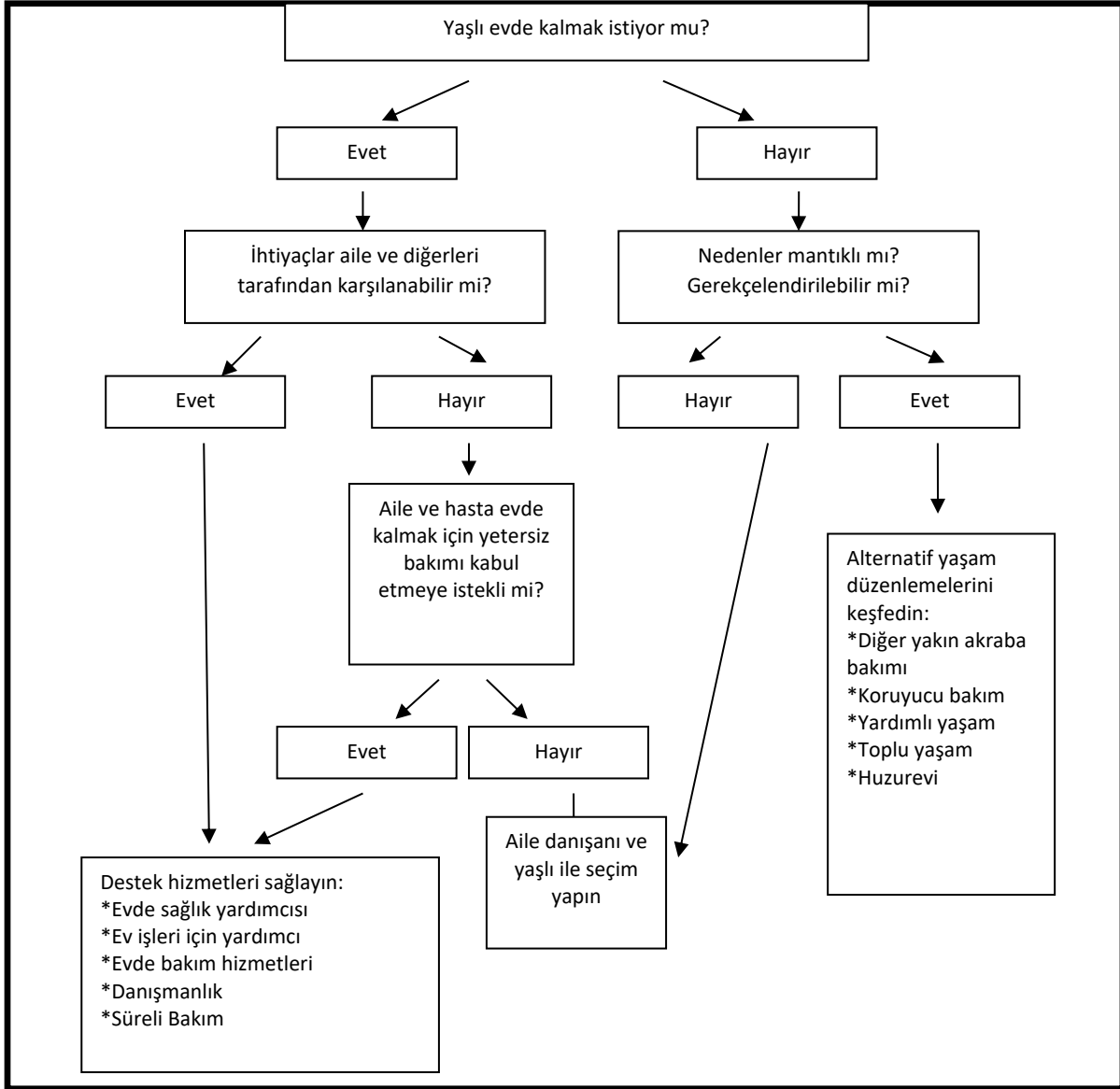
3.1.Yasal müdahale

Yasal müdahale modeli, sorunu çözmek için ceza ve medeni adalet sistemlerini kullanmaya odaklanır (Biggs, Phillipson, & Kingston, 1995). Yasal müdahale, krize müdahale modelini, polis ziyaretlerini, soruşturma ve kovuşturmayı, hukuk hizmetlerini ve koruma bakımını içeren yaşlıların istismar iddialarına yanıt vermek için kullanılan bir dizi prosedürü ifade eder (Heisler & Quinn, 1995). Yasal müdahalenin amaçları arasında ise şunlar yer alır: (1) suç davranışını durdurmak, (2) mağduru ve toplumu korumak, (3) suçluyu sorumlu tutmak ve suçluyu rehabilite etmek, (4) topluma yaşlı istismarının tolere edilmemesi gerektiğine dair bir mesaj göndermek ve (5) mağduru yaralarını hafifletmektir (Heisler, The role of the criminal justice system in elder abuse cases, 1991). Bu yasal müdahalelerin, yaşlı kişilere yönelik farklı suç türlerini hem önlemek hem de bunlara yanıt vererek bu suç türlerine müdahale etmek için var olduğu unutulmamalıdır (Alfonso, 2000).

Yaşlı istismar ve ihmalinin yasal müdahalesine yönelik önemli bir faktör de yaşlılara istismarla karşılaştıklarında bu durumu gerekli mercilere bildirmeleri konusunda bilgi verilmesidir (Erden & Boz, 2018). Bu bilgilere sahip bazı yaşlılar bilgilendirme konusunda dirençli görünebilir. Yanlış anlaşılmaktan, sonsuza kadar kaba ve korkunç olarak etiketlenmekten korkan bazı istismarcılar da itirafta bulunmayı reddedebilir. Guiltridden (1978), istismar davranışlarının kabul edilemez olduğunu ifade etmekte ve bu davranışın cezalandırılması gerektiğinin altını çizmektedir. İstismar veya ihmalin saklandığı durumlarda yaşlıya yönelik koruma emri gibi yasal müdahalelerin alınması gerekmektedir (Star, 1978). Ancak bazen yasal müdahaleler bile yaşlının istismar ve ihmaline yönelik müdahalelerde yetersiz kalabilir. Bu nedenle yaşlının yer değiştirmesi gerekmektedir. Fakat koruma altına alma veya özellikle mahremiyet kaybına neden olan daha sınırlı bir ortama yeniden yerleştirme, son çare planı olmalıdır. Müracaatçının işlevsel yeteneklerine bağlı olarak, bazı konut alternatifleri (yetişkin aile evi, huzurevi, bakım evi) göz önünde bulundurulmalıdır. Yaşlı danışanlar, kendi iradeleri dışında bir huzurevine gönderilmeyi hayal ettikleri için kötü muamelenin kurbanı olduklarını kabul etmekten korkabilirler. İstismarcılar, "Eğer onlara sana vurduğumu ve parayı aldığımı söylersen, seni çürüyüp öleceğın bir huzurevine gönderirler." gibi şeyler söyleyerek onları korkutmuş olabilirler. Bu nedenle, yaşlının istismar ve ihmaline müdahale için tüm konut alternatifleri araştırılmalıdır. Bir huzurevi en uygun seçenek olarak kabul edilirse, huzurevi personeli yaşlının mağduriyetinden haberdar edilmelidir, çünkü bir istismarcı yaşlının kendinden uzaklaştırılmasına rağmen yaşlının var olan ekonomik

gelirini almak için istismarına huzurevinde bile ziyaretler sırasında devam edebilir. İzlenmedikleri ve yasal olarak müdahale edilmediği takdirde bu istismarcılar kurbanlarını tehdit ederek zorla onların mal varlıklarını ellerinden alabilir ve hatta onların ölümlerine bile neden olabilir. Bu bakımdan yaşlıların korunması son derece önemlidir. Bu konuda O'Malley ve diğerlerinden (1983) uyarılan karar akış şeması (Şekil 1) ne tür koruma hizmetlerinin sunulabileceğini belirlemeye yardımcı olabilir.

Şekil 1: Yaşlıların ihmal ve istismarına yönelik müdahalede koruma hizmetleri

Şekil 1: Bakmakla yükümlü olunan yaşlı kişinin istismar veya ihmaline ilişkin karar akış şeması (O'Malley, Everett, O'Malley, & Campion, 1983).

Yaşlı istismar ve ihmal vakalarına karışan uygulayıcı şüphesiz hukuk sistemine dâhil olacaktır. Yaşlıya yönelik yapılan ihmal ve istismara yönelik yasal müdahale; hukuk hizmetleri aracılığıyla, yaşlıların istismar ve ihmallerini azaltmaya ve bu konuda bilinçlendirme yapmaya yardımcı olmaktadır (Velasco, 2000). Failler

sorumlu tutulduğundan, istismarın durdurulmasında yasal müdahalenin de önemli olduğu vurgulanmaktadır (Jackson & Hafemeister, 2013). Collins ve La France tarafından yazılan koruma hizmetleri ve hukuk üzerine bir kitapçık, başarılı mahkeme müdahalesi için hangi belgelerin gerekli olduğunu ana hatlarıyla belirtir: dava notları, yasal kayıtlar, gözlemlerin derlenmesi ve vaka çalışması kaydı. Birçok mahkeme, toplanan belgelenmiş alıntılara güvenmektedir. Uygulayıcı, istismar ve ihmal müdahalesinin başlangıcından itibaren tüm tarihleri, kişileri, ev ziyaretlerini ve telefon görüşmelerini kaydetmelidir. Mağdurun davranışına ilişkin ilk elden bilgi, başkaları tarafından bildirilen davranıştan daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında yaşlılara yönelik kötü muameleyle ilgili büyük bir inkâr olduğunu anlamak önemlidir. Bazen sağlık uzmanları bile kötü muamelenin olduğunu inkâr edebilir veya kötü muamelenin olduğuna inanmayabilir. Bu nedenle yaşlının beyanları dikkate alınmalı ve sıklıkla yapılan ev ziyaretlerinden derlenen gözlemler dikkate alınmalıdır. Gözlem notları, ifadeler ve özellikle fotoğraflar da dâhil olmak üzere her türden dokümantasyon yargıçları ikna etmeye yardımcı olur (Collins & La France, 1982).

Uygulayıcılar yaşlı bireyleri etkileyen yasaların daha fazla farkına vardıkça, bu yasalara daha fazla aşına olmak isteyeceklerdir. Bunun yanında ihmal ve istismara uğramış yaşlılar için en iyi müdahale yöntemleri geliştirmek amacıyla yasal alana ve mahkemelere daha fazla erişime sahip olmak isteyeceklerdir. Ek olarak yaşlı ihmal ve istismarı alanına konu olan bütün meslek elemanları bir mahkemenin bağımsız bir alan olduğunu ve sadece kendi yararlarına karar vermek için var olmadığını bilmelidir. Taraflardan birine yönelik verilen aleyhte karar kızgınlık yaratabilir ancak mahkeme nihai bir karar vermeden önce tüm gerçekleri ve tüm kanıtları göz önünde bulundurmalıdır. Bu uzun denetim ve denge sistemi göz önüne alındığında, mümkün olduğunca hazırlıklı olmak konuyla ilgilenen meslek elemanının (sosyal hizmet uzmanı, sağlık görevlisi, avukat...) görevidir.

Yasal müdahale aşamasında yaşlıya sunulan tüm yasal seçenekleri anlaşılır bir şekilde aktaran meslek elemanı konu ile ilgili hızlı ve verimli bir şekilde sürece katkı verebilir. Meslek elemanı mahkeme işlemlerine dâhil olmaktan çekinmemelidir bu doğrultuda meslek elemanı devlet prosedürleri, kanunlar ve yönetmelikler, ceza adaleti sistemleri ve bunların personeline aşına olmalıdır. Bunun yanında mümkün olduğunca savunucu rolünde ve ekip çalışması içerisinde çalışma yapmak gerekmektedir. Bununla birlikte her nasıl ki yaşlının etkileşimde olduğu bir sistem varsa yaşlının ihmal ve istismarına yönelik müdahale konusunda etkileşimde olunması gereken bir sistem ve multidisipliner çalışmayı gerektirecek bir çalışma olmalıdır (Quinn & Tomita, 1997).

Yaşlı ihmal ve istismarında yasal müdahalenin önemi ve gerekliliği gözler önündedir fakat yaşlının yasal bir sürece girmeden önce veya yasal süreç devam ederken fiziksel ve ruhsal sağlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu doğrultuda yaşlı ihmal ve istismarında tıbbi müdahalenin önemi ve müdahalenin nasıl olması gerektiği ele alınacaktır.

3.2. Tıbbi müdahale

Tıbbi müdahale, tıp mesleğini icra eden yetkili bir kişi tarafından, doğrudan ya da dolaylı tedavi amacına yönelik olarak kişinin bedensel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik gerçekleştirilen her türlü faaliyeti ifade eder (Ersöz, 2010). Tıp uzmanlarının yaşlı istismarına karşı mücadelede oldukça önemli bir rolü vardır. İstismar vakalarını ilk tanıyan konumdayken genellikle istismarı ilk öğrenenlerdir (All, 1994). Bu nedenle, istismarı tespit etmeye ve uygun müdahaleleri sunmaya hazırlıklı olmalıdırlar. Dolayısıyla, hekimler yaşlı istismarı vakalarının "tanımlayıcıları" ve "tedavi edicileri"dir (Jorgenson, 1993). Yaşlı istismarı vakalarını belirleme konusunda geliştirilen bazı kılavuzlar, tüm yaşlı kişilere "potansiyel olarak istismar veya ihmalden kaynaklanabilecek semptomlar olmasa bile aile içi şiddet hakkında sorular sorulmasını" önermektedir (Fiesta, 1996). Yaşlıya yönelik kötü muameleyi belgelemek için aşağıdaki yönergelerin önemli olduğu söylenebilir:

1. Olayın başlıca şikâyeti ve açıklaması, mümkün olduğunca hastanın kendi sözleriyle not edilmelidir;
2. Tam bir tıbbi geçmiş;
3. İlgili bir sosyal tarih;
4. Tür, sayı, boyut, konum, iyileşme aşamaları, renk, çözüm, olası nedenler ve verilen açıklamalar dâhil olmak üzere yaralanmaların ayrıntılı bir açıklaması;
5. Yaraların yeterince açıklanıp açıklanmadığına dair bir görüş;
6. İlgili tüm laboratuvar ve diğer teşhis prosedürlerinin sonuçları;
7. Varsa renkli fotoğraflar ve görüntüleme çalışmaları;
8. Kolluk kuvvetlerinin herhangi bir müdahalesine ilişkin raporlar (Pavlov & Murov, 1994). Mağdurların tıbbi ihtiyaçlarını karşılama konusunda, sağlık hizmeti sağlayıcıları, mağduriyetten kaynaklanan herhangi bir sonucun en aza indirildiğinden emin olmak için tipik tıbbi hizmetler sağlamalıdır. Mağdurların tıbbi ihtiyaçları değişiklik göstermekle birlikte kimi zaman acil serviste tedavi, hastaneye yatma, ayakta tedavi veya evde sağlık bakımı gerekebilmektedir. Yaşlının kötü muamelesini hastanede fark eden ilk kişi sağlık personeli ise ilk olarak tıbbi müdahaleyi yapmalı ardından gerekli mercilere bildirim sağlamalıdır (Salem & Favre, 1993). Cinsel istismar vakalarında hekimin rolü özellikle önemlidir. Beebe (1991), tecavüz vakalarında doktorların gerekli işlevleri yerine getireceğini belirtmektedir. İlk olarak, hekimin ilgili istismarı belgelemesi gerekmektedir. İkincisi, fiziksel bir muayene yaparak somut bir delil elde etmelidir. Üçüncüsü, doktorlar yaşlıların acil ihtiyaçlarını karşılamak için acil tedavi sağlamalıdır. Dördüncü olarak doktor, ekip çalışması içerisinde psikolojik destek sağlamalı ve vakayı takip edecek bir danışmanla iş birliği yapmalıdır. Beşincisi, yasal deliller doktor tarafından toplanmalı son olarak da cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi için tıbbi hizmetler sağlamalıdır. Bu doğrultuda sağlık alanında çalışanlar yaşlı bireylerle temasında yaşlıyı biyo-psiko-sosyal açıdan değerlendirmeli, yaşlının şiddet öyküsü alınarak ruhsal ve fiziksel ihtiyaçları belirlenerek gerekli yönlendirmeler yapılmalıdır. Yaşlı bireye multidisipliner bir çalışma ile çok yönlü müdahalede

bulunulmalıdır. Unutulmamalıdır ki her birey bir sistemdir ve her bireyi değerlendirirken etkileşimde olduğu diğer sistemleri de göz önünde bulundurarak değerlendirme yapmak gerekmektedir (Özden, Kelleci, & Güler, 2010).

Yaşlılığın ihmal ve istismara maruz kalması sonrasında fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması noktasında tıbbi müdahalenin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Yaşlı bireyin daha sonrasında biyo-psiko-sosyal sağlığının çok yönlü değerlendirilerek gerekli müdahalenin yapılabilmesi noktasında ise sosyal hizmet müdahalesi karşımıza çıkmaktadır.

3.3.Sosyal hizmet müdahalesi

Yaşlı ihmal ve istismarında öncelikle çalışması gereken meslek elemanları arasında sosyal hizmet uzmanları yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanları öncelikli olarak mağdur maruz kaldığı şiddeti hafifletme, öncelikli hizmetleri planlama ve müracaatçının güvenliğini sağlama konusunda müdahale planlamalıdır. Sosyal hizmet uzmanının kullanabileceği müdahaleler arasında: kriz müdahalesi, kısa vadeli müdahale, sürekli izleme, kurumsal yerleştirme ve eğitim hizmetleri yer almaktadır. Hizmetler sağlanırken uzman yaşlı bireyin kişiliği ve içinde bulunduğu duruma en uygun müdahale planını seçmelidir (Payne, 2011). Aşağıda sosyal hizmet uzmanı tarafından gerçekleştirilebilecek müdahaleler hakkında bilgiler verilecektir.

3.3.1.Kriz müdahalesi

İhmal ve istismara uğramış yaşlı ile çalışırken; zaman kısıtlılığı, müdahalenin aciliyet gerektirmesi ve tehlike derecesinin yüksek olması gibi durumlarda kriz müdahalesi uygulamak gerekli olacaktır. Kriz müdahalesi; istismarcının uzaklaştırılması için yasal prosedürleri, acil sağlık hizmetlerini, kurumsal yerleştirme hizmetini içermektedir (Kingston & Bannett, 1993).

Yaşlı bireyin güvenliğini sağlamak, sağlık hizmetlerini karşılamak ve kötü muameleye maruz kaldığı ortamdan uzaklaştırılması için multidisipliner ekiplerin işbirliği ile çalışması ve yaşlı bireyin ihtiyaçlarına en hızlı şekilde yanıt verilmesi gerekmektedir (Payne, 2011).

Kriz durumunda müracaatçı, stres ve çaresiz hissetme durumundan çıkabilmek ve koşullara yeniden adapte olabilmek için yeni başa çıkma yöntemleri öğrenmelidir. Yaşlılığın ihmal/istismar sonrası içinde bulunduğu stresli ve kaygılı ruh hali göz önüne alındığında, zaman kısıtlaması olan durumlarda uzmanların kriz müdahalesi uygulayabilecekleri çalışmalar ışığında görülmektedir. Kriz müdahalesi; sağlık kuruluşlarında, akıl ve ruh sağlığı merkezlerinde ve sosyal hizmet kuruluşlarında uygulanabilmektedir (Quinn & Tomita, 1997).

Roberts'ın (2010) Kriz Müdahale Modeline göre; kriz müdahalesi 7 aşama içermelidir ve müracaatçının kendi kararlarına ve sürece katılımına bağlıdır. Bu aşamalar: a) tehdit içeren tehlikeyi belirlemek, b) krizdeki kişiyle duygusal bağ kurmak, c) sorunları öncelik sırasına göre belirlemek, d) sözlü ve sözsüz danışmalık becerilerini kullanmak, e) alternatif başa çıkma stratejilerini belirlemek, f) bir hizmet planı geliştirmek ve uygulamak, g) takip etmek (McClennen, 2010).

Kriz müdahalesi 3 adımda uygulanabilir: a)tanışma ve tanımlama, b)uygulama, c)sonlandırma. Tanışma ve tanımlama aşaması; müracaatçı ile iletişime geçilmesi, kriz durumu olup olmadığı eğer bir kriz mevcut ise krize neden olan sorunları anlaşılması ve bir çalışma planlamasını içermektedir. Uygulama aşaması; çalışma planının uygulanması ve müracaatçının içinde bulunduğu kaygı durumunun azaltılması ve acil ihtiyaçları için multidisipliner bir ekiple çalışılmasını içerir. Sonlandırma aşaması ise ilerlemeyi değerlendirme ve çalışmayı sonlandırıp takip etmeyi içermektedir (Quinn & Tomita, 1997).

İhmal ve istismara maruz kalmış yaşlı ile çalışırken kriz müdahalesi ile korku, stres ve kaygıyı azalttıktan sonra uzun süreli terapilere birey desteklenmeye devam edilmelidir. Bu durumda üç farklı terapi yönteminin uygulanabileceği söylenmektedir. Bunlardan ilki bilişsel davranışçı terapidir. Bu terapi ile müracaatçının depresyon ve öfkesi azaltılabilir ve yanlış düşüncelerin değiştirilmesine yardımcı olunabilir, fakat bu terapi bilişsel bozukluğu olan kişilerde etkili değildir. Diğer bir terapi yöntemi kişi merkezli terapidir. Müracaatçının benlik saygısını arttırma, güçlendirme ve bağımsızlaşması konusunda etkili olabilir. Son olarak da bilişsel analitik terapi, uzman ve müracaatçı arasındaki işbirliğine dayalıdır ve zaman sınırlaması olduğundan kısa vadede iyi sonuçlar verebilir (McClennen, 2010).

3.3.2.Kısa süreli müdahale

Kısa süreli tedavi müracaatçının hemen çözülmesi gereken sorunlarını ve ihmal istismara maruz kaldığı için oluşan semptomların mümkün olduğu ölçüde azaltılmasını amaçlar. Yaşlı birey ile kısa süreli bir çalışma planlanırken öncelikle bir geriatrik muayene sonrası yaşlı bireyin güçlendirilmesi, mevcut sorunlara çözümler üretilmesi esas alınır. Yaşlı bireyle uzun vadede çalışma gerekli ise, bu müdahaleler gerçekleşinceye kadar birey kısa süreli hastane bakımı veya kurum bakıma alınır ve ihtiyaçlarının detaylı analizi yapılana kadar bireye ihtiyaç duyduğu destekleme, eğitim ve tedavi fırsatları sunulur (Quinn & Tomita, 1997).

Kısa süreli müdahale, uzun süreli hizmet ihtiyacına yönelik bir hazırlık aşaması olması yanında mali ve zaman kısıtlaması olan durumlarda da etkili ve tercih edilen bir hizmet modeli olmaktadır. Kısa vadeli müdahalenin en büyük sınırlaması ise müracaatçı ile etkili ve güvenilir bir ilişkinin kurulması için gerekli olan zamana sahip olamamasıdır (Quinn & Tomita, 1997). Kısa süreli müdahale yaşlı bireyin gerçeklik algısını geliştirme, duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade edebilir duruma gelmesi ve öngörü kazanmasında etkili olarak, bireyin uzun vadede almak istediği hizmete karar vermesinde ve kendi kaderini tayin etme noktasında bireye yardımcı olmakta ve bu noktada uzmanda bireye eğitici ve danışmanlık rolleri ile yol gösterici olmaktadır (Kingston & Bannett, 1993; McClennen, 2010).

Kısa süreli müdahale ihmal ve istismara uğrayan yaşlı, yaşlıyı istismar eden birey, yaşlının aile yakınları ve yakın çevresine de uygulanabilir. Yaşlıyı istismar eden birey ve yaşlının yakın çevresi için daha çok uzman eğitici, danışmanlık ve kaynaklara erişim noktasında bilgi ve becerilerini kullanmalıdır (Payne, 2011).

3.3.3.Sürekli izleme

Yaşlı ihmal ve istismarında çoğu vakanın krize müdahale ve kısa süreli müdahale ile çözüme kavuşabileceği düşünülmektedir, fakat bazı vakalar uzun süreli müdahale ve takip gerektirmektedir. Uzun süreli müdahale ve sürekli izleme, zaman ve maliyet sıkıntısı yaşamayan kurumlar tarafından daha ayrıntılı ve iyi bir hizmet olarak sunulabilmektedir (Quinn & Tomita, 1997). Müracaatçılar ihmal istismar sonrası duygu durumlarında değişiklikler yaşayabilirler ve kararsızlık nedeni ile ihtiyaç ve sorunlarına tam bir yanıt bulmadan hizmeti bırakmak ya da ara vermek isteyebilirler. Bu durumlarda uzun süreli bir planlama ile sürekli takip yapmak gerekmektedir. Müracaatçının hizmeti yarıda bırakması yanında, sorunların ayrıntılı müdahale gerektirdiği ve zaman aldığı durumlarda da uzun süreli bir hizmet planı gerekli olmaktadır (Teaster, Nerenberg, & Stansbury, 2008).

Uzun süreli tedavi ve sürekli izleme kötü muameleye maruz kalan yaşlı yanında yaşlıya bakım veren ve istismarcıya da uygulanabilmektedir. Uzun süreli tedavide mağdurun şiddet öyküsünün derinlemesine analizi yapılabilmekte, yaşlının davranışı algılama noktasında duygu ve düşünceleri değişebilmekte ve yaşlının iletişim becerilerini geliştirme ile güçlenmesi ve kontrol mekanizmalarını geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Uzun süreli tedavi ile istismarcının ise şiddet içeren davranışlarını ayrıntılı belirleme ve analiz etme, şiddet içeren davranışa alternatif uygun davranışları öğrenme ve eğitim konusunda yardımcı olmaktadır (Quinn & Tomita, 1997).

Sürekli izlemenin bir diğer önemli noktası ihmal istismara maruz kalmış bireyin, daha sonrasında da ihmal ve istismara maruz kalmasını önlemek için koruyucu ve destekleyici hizmet mekanizmalarını daha etkin kullanma noktasında fayda sağlamasıdır. Sürekli izleme müdahalesi bireyle çalışarak veya grup çalışmaları ile uygulamaya sunulabilmektedir. Bireyler grup çalışması ile daha öncesinde açığa vuramadıkları duygu ve düşüncelerini açığa vurabilmekte ve uzman buna yönelik müdahale planı hazırlayabilmektedir (Biggs, Phillipson, & Kingston, 1995).

3.3.4.İşbirliğine dayalı müdahale

Uzmanlar arasında mağdur, istismarcı ve mağdurun ailesinin etkin bir hizmet alması noktasında işbirliğine dayalı multidisipliner bir yaklaşımın gerekli ve oldukça etkili olduğu doğrultusunda ortak bir anlayış bulunmaktadır (Quinn & Tomita, 1997). İşbirliğine dayalı müdahale zor olan vakalarla çalışırken hem müracaatçı ile çalışan kişi arasında bağ kurulmasına hem de birçok kurumun bir arada çalışarak müracaatçı için daha kapsamlı ve etkili çözümlerin üretilmesinde yararlı olacaktır (Anetzberger, 2005).

Bazı ülkelerde yaşlı ihmal ve istismarı konusunda çalışmak üzere multidisipliner danışma ekipleri görev yapmaktadır. Multidisipliner danışma ekiplerinde kolluk kuvvetleri, sağlık çalışanı, sosyal hizmet uzmanı ve adli birimde görevli personel işbirliği ile çalışmaktadır (Quinn & Tomita, 1997). Bu şekilde birçok meslek grubunun yer aldığı bir ekibin yaşlı ihmal ve istismarı üzerinde çalışması, müracaatçı ve çalışan uzmanlar açısından kolaylıklar sağlamakta ve hizmetlerin daha hızlı ve etkili sunulmasına olanak sağlamaktadır. Kötü

muameleye maruz kalan yaşlının sağlık, barınma ve psikolojik destek hizmetine aynı ve hızlı bir şekilde ihtiyaç duyduğu göz önünde bulundurulduğunda ekiplerin aynı vaka üzerinde beraber çalışması hem yaşlı bireye uygulanacak müdahalelerde kopukluk yaşanmamasına hem de birçok alternatifin değerlendirilerek farklı uzman bakış açıları ile en etkili ve güvenilir müdahalenin belirlenmesine olanak sağlamaktadır (Payne, 2011; Bennett & Kingston, 1993).

3.3.5.Kurumsal yerleştirme

Yaşlı istismarı durumunda istismar gerçekleştiğinde, yaşlının güvenliğini sağlama, ihtiyaçlarını etkin bir şekilde karşılamak için bazen en etkili yol yaşlının tehdit altında olduğu ortamdaki uzaklaştırılarak bir kuruma yerleştirilmesidir. Kurumsal yerleştirme kısa vadeli ve uzun vadeli yerleştirme olarak düşünülebilir. Kısa vadeli yerleştirme, yaşlı bireyin bir sığınma merkezine yerleştirilmesi, acil ihtiyaçlarının ve koruma hizmetinin sağlanması fakat tehdit ortadan kaldırıldıktan ve hizmetlerde belirli bir noktaya gelindikten sonra kurum bakımının son bulmasıdır. Uzun vadeli yerleştirme ise bakım ihtiyacı ve koruma ihtiyacı şiddetli olan durumlarda, hizmetlerin uzun süreli verilmesi gereken durumlarda bireyin bir huzurevine veya engelli bakım merkezine yerleştirilmesi durumudur. Kurumsal yerleştirmenin yaşlı birey üzerinde olumsuz etkileri olduğu göz önüne alındığında ve yaşlı bireyin kendi ev ortamında daha rahat hissettiği düşünülduğünde alternatif bir model gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu alternatif model yaşlı bireyin geçici bir kurum bakımına alınarak bu sürede ev ortamının güvenliğinin artırılması ve takip sistemi ile tekrar kendi evine yerleştirilmesidir (Payne, 2011).

3.3.6.Eğitim stratejileri

Yaşlı birey ve yaşlı bireye istismar uygulayan kişiye yönelik eğitim hizmetleri; gündüzlü bakım evlerinde, yaşlı merkezlerinde, sosyal hizmet merkezlerinde veya ev ziyaretlerinde bulunularak kişilerin evlerinde verilebilir. Bu eğitim programları neticesinde bireylerin değer yargılarının, inanç ve davranış kalıplarının değişime uğradığı görülmektedir (Payne, 2011).

Yaşlı bireylerin istismar sonrasında güçlendirilmeleri ve taleplerini daha özgür dile getirebilmeleri açısından aynı zamanda daha sonrasında da hayır demeyi öğrenerek istismarı önleyebilme noktasında bireylere girişkenlik eğitimleri verilebilmektedir. Aynı zamanda bu eğitimi destekleyici ve tamamlayıcı olarak temel anlamda bireye kendini savunma dersleri verilebilir. Yaşlılara, istismarcıya yönelik bağımlılığı azaltması noktasında öz bakım becerileri eğitimi de verilebilir (Quinn & Tomita, 1997).

Yaşlı bireyi ihmal ve istismara maruz bırakan kişilere karşı iki farklı eğitim strateji modeli mevcuttur: a)öfke ve stres yönetimi eğitimi ve b)bakım verme eğitimi. Bu eğitim müdahaleleri kötü davranışın aktif olduğu veya pasif olduğu her iki durumda da uygulanabilir. Yaşlıya bakmakla yükümlü kişinin bakım konusunda bilgisiz olduğu veya kişisel patolojileri etkisinde öfke ve stres yönetimi yapmadığı durumlarda kullanılabilir. İhmal ve istismar sonrası veyahut öncesinde uygulanmasında bir sakınca olmamakla beraber öncesinde uygulanması ihmal ve istismarın önlenme noktasında da etkili olacaktır. Birçok toplumda uzmanlar

tarafından bu eğitimler verilmektedir. Eğitimlere teşvik etme, eğitimleri artırma ve eğitimlerin devamlılığını sağlayarak farkındalık yaratıp, yaşlı bakımı konusunda hem yaşlının hem de bakıcının bilgisini arttırmak uzmanların öncelikli görevi olmalıdır (Kingston & Bannett, 1993).

Yaşlı birey ve istismar uygulayan kişiye eğitim verilmesi yanında, yaşlılarla çalışan profesyonellere(kolluk kuvvetleri, sağlık çalışanları, adalet sistemi personel, sosyal hizmet personeli) ve politika yapıcılarına da eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Verilen eğitim içeriklerinde ise yaşlı bireye yönelik kötü muamele bilgisi yanında ceza ve adalet sistemi, sağlık sistemi hakkında da bilgi verilmeli ve böylelikle bireye yaşlı ihmal ve istismarı konusunda bütüncül bir yaklaşımla eğitim verilerek çok yönlü farkındalık ve bilinç sağlanmalıdır (Payne, 2011).

Sosyal hizmet uzmanı tarafından gerçekleştirilebilecek olan kriz müdahalesi, kısa süreli müdahale, sürekli izleme, işbirliğine dayalı müdahale ve eğitim hizmetleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yaşlı bireyin biyo-psiko-sosyal sağlığının çok yönlü değerlendirilmesi ve bireye kalıcı etki yaratacak bir hizmet modelinin belirlenmesi birey açısından oldukça önemlidir. Sosyal hizmet mesleği değerleri gereği bireyin insancıl bir yaşam sürmesi, kendi kaderini tayin hakkına sahip olması noktasında bireyle çalışmalar yürütür ve bireysel çalışmaların grup ve toplum üzerinde etki göstererek makro düzeyde bir etki sağlamasını amaç edinmektedir. Bireyle sosyal hizmet çalışması öncelikle bireyi ardından içinde yaşadığı toplulukları ve sonrasında tüm toplumu etkileyerek yeniliklerin topluma yerleşmesine katkı sağlamaktadır.

4.Sonuç ve öneriler

Yaşlı ihmal ve istismarına yönelik müdahale sürecinin araştırıldığı bu çalışmada yaşlı istismarı ve ihmeline yönelik müdahale modelleri, hizmet sistemleri ve müdahalenin yasal, tıbbi ve sosyal hizmet boyutuna ilişkin bilgiler verilmiştir. Dünyada ve ülkemizde yaşlıların istismar ve ihmal durumlarını müdahaleye yönelik çalışmalar olsa da ne yazık ki bunların yetersizliği göze çarpmaktadır. Özellikle yaşlı nüfusun artış göstermesi ile birlikte yaşlı bireylerin ihtiyaç ve sorunlarına yönelik araştırmaların önemi ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlardan biri de yaşlılara uygulanan kötü muamele olmakta ihtiyaç ise bu kötü muameleyle yönelik müdahale olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşlı ihmal ve istismarı yaşlıya zarar veren, yaşlının ölümüne sebep olacak şekilde sonuçlanabilen bir sorun olmakla birlikte profesyonel müdahale gerektiren bir sorundur. Literatür incelendiğinde müdahale ile ilgili birçok model olduğu görülmektedir ve bu modellerin uygulandığı takdirde yaşlı istismar ve ihmali yaşlının güçlendiği, istismar edenin cezalandırıldığı, yaşlının riskli ortamdan uzaklaştırıldığı, hem yaşlıya hem de bakım veren kişilere eğitimler verildiği bu yönüyle de bir daha yaşanabilecek istismar durumunun önlenildiği görülmüştür. Diğer yandan yaşlılarla çalışan sağlık çalışanları (doktor, hemşire, sosyal hizmet uzmanı), kolluk kuvvetleri (polisler vb.), hukuki destek çalışanları (avukatlar, hâkimler, savcılar karar vericiler), politika yapıcılar yani yaşlının temas ettiği veya temas etme ihtimali olan çevre ile çalışılması ve müdahalelerin bu bakış açısı ile yapılması son derece önemlidir.

Yaşlı ihmal ve istismarına yönelik müdahalede yaşlı ile ilişkide olan diğer meslek elemanları gibi sosyal hizmet uzmanlarının da farkındalığı, ihmal ve istismar belirtilerini tanınması ve risk gruplarını bilmesi ihmal veya istismar edilen yaşlı bireye yönelik müdahalede son derecede önemlidir. Bu doğrultuda özellikle sosyal hizmet mesleğinin bir parçası olan ekolojik yaklaşımın önemi ortaya çıkmıştır. Kuram bireyi ve bireyin çevresini bir bütün olarak ele aldığı için yaşlıların kötü muamele süreçlerine müdahale aşamasında önemli olmaktadır. Yaşlılara yönelik istismar ve ihmalde, yasal müdahalenin de önemli olduğu görülmüştür. Kötü muamele süreçlerine müdahale aşamasında ilgili meslek elemanlarına önemli görevler düşmektedir. Bu görevler bilgilendirme, yönlendirme, savunuculuk yapma, farkındalık oluşturma, kaynaklara ulaşmada aracılık etme olarak sıralanabilir. Konuya ilişkin bir diğer önemli vurgu ise tıbbi müdahale olarak karşımıza çıkmıştır. Genellikle sağlık çalışanları yaşlıların uğradığı kötü muamele ile karşılaşan ilk meslek grubu iken durumu belgelemek için birtakım yönergeleri ve formları takip etmeleri gerekirken birlikte öncelikle mağdurların tıbbi ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli tedbir ve önlemleri almalıdırlar. Her şeyden önemlisi yaşlıyla ilk ve sık karşılaşan profesyoneller olarak sağlık çalışanlarına, ihmale ve istismara uğramış yaşlıyla karşılaştıklarında “ihmal ve istismarı bildirim yükümlülüğü” getirilmelidir.

Yapılan bu çalışma genel olarak değerlendirildiğinde yaşlılara yönelik kötü muameleye müdahale sürecine yönelik aşağıdaki önerilerin önemli olduğu söylenebilir.

- Yaşlı bireyin herhangi bir ihmal veya istismar durumuna maruz kalması durumunda kriz müdahalesi etkin bir şekilde kullanılmalıdır bunun için yaşlı kriz merkezleri kurulmalıdır.
- Yaşlı bireyin ihtiyacı ve mevcut durum göz önünde bulundurularak kurum bakımı gerekliliği varsa bireyin uygun kuruma yerleştirilmesi doğrultusunda hızlı ve insancıl bir müdahale uygulanmalıdır.
- Yaşlı birey, yaşlı bireye bakım sağlayan kişi, yaşlılık alanında çalışan kişiler için eğitici seminer ve etkinlikler düzenlenmeli, farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.
- Toplum üzerinde bir farkındalık yaratmak için reklam, film, gazete, dergi ve broşür gibi kitle iletişim araçları kullanılmalıdır.
- Yaşlı istismarı ve ihmeline yönelik müdahalede sosyal hizmet mesleğinin önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Buna ek olarak bu mesleği yapan sosyal hizmet uzmanlarına da önemli görevler düşmektedir. Bu konuda “çevresi içinde birey” kavramsallaştırmasından hareketle bireyi ve çevresi bir bütün olarak değerlendirilmelidir.
- Yaşlıların kötü muamele süreçlerine müdahale aşamasında yönelik önemli bir faktör de yaşlılara istismarla karşılaştıklarında bu durumu gerekli mercilere bildirmeleri konusunda bilgi verilmesidir. Bunun yanı sıra bu konuyla ilişkili bütün meslek elemanlarının (sosyal hizmet uzmanı, sağlık görevlisi, avukat, vs.) da farkındalığının olması ve yaşlıyı gerekli mercilere yönlendirebilmek için gerekli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir.

- Yaşlı istismar ve ihmal vakalarına dahil olan meslek elemanları şüphesiz hukuk sistemine dahil olacaktır. Yaşlıya yönelik yapılan ihmal ve istismara yönelik yasal müdahale sürecine dahil olan meslek elemanları, hukuk hizmetleri aracılığıyla, yaşlıların istismar ve ihmallerini azaltmaya ve bu konuda bilinçlendirme yapmaya yardımcı olması gerekmektedir.
- Yaşlıların uğradığı kötü muameleyle karşılaşan ve fiziksel belirtilere tanık olan ilk grup genellikle sağlık çalışanları olmaktadır. Bu nedenle sağlık çalışanları yaşlıların acil ihtiyaçlarını karşılamak için acil tedavi sağlamalı, ekip çalışması içerisinde psikolojik destek sunmalı ve vakayı takip edecek bir danışmanla iş birliği yapmalıdır. Son olarak yasal deliller ve tıbbi bulgular sağlık çalışanları tarafından toplanmalıdır. Bildirim yükümlülüğü getirilmelidir.
- Yaşlı istismarı ve ihmeline yönelik müdahale sürecine yönelik literatürdeki çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür. Alandaki bu yetersizliğin giderilmesi için bu konu üzerinde araştırmacıların yeni çalışmalar yapmaları önerilmektedir.
- Yaşlı ihmal ve istismarı müdahalesinde kolluk kuvvetlerine multidisipliner takımlar dahil olmalıdır. Yaşlı bireylere yönelik ihtiyaç duyulan müdahaleleri koordine etmek için diğer kurum ve sistemlerle birlikte çalışılmalıdır. Sağlık hizmetleri çalışanları yaşlının en sık temas ettiği hizmet olması açısından istismar ve ihmal müdahalelerinde ilk acil müdahale noktasında büyük öneme sahiptir. Bu sebeple sağlık hizmeti çalışanları müdahale konusunda eğitim almalı ve bu konuda hassas davranmalıdır.
- Yaşlıların sosyal ağları onların toplumsal bağlarını güçlendirmek adına sosyal ağlarını iyileştirici müdahale modelleri uygulanmalıdır.
- Yaşlıların aile içerisinde yaşadığı istismar ve ihmale karşı da aileler ve aile fertleri bilinçlendirilmelidir. Sosyal hizmet müdahale modeli gereği de yaşlıya gerekli hizmetler verilmeli, bakım veren bireyin ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceri düzeyi artırılmalıdır.

Kaynakça

- (DHS), İ. H. (2020). *Yetişkin koruyucu hizmetler*. Erişim Tarihi: 01.01.2021, https://www.michigan.gov/mdhhs/0,5885,7-339-73971_7119_50647---,00.html adresinden alınmıştır.
- TÜİK. (2019). Erişim Tarihi: 04.01.2021, <https://data.tuik.gov.tr> adresinden alındı.
- Alyüz, A. S. B. (2018). Sosyal Sermaye, Sosyal Ağlar ve Sosyal Destek İlişkisi-Sultanbeyli ve Kadıköy'de Sosyal Hizmet Merkezlerine Başvuranlara İlişkin Karşılaştırmalı Durum Çalışması. *Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Yalova.
- Akdemir, N., Görgülü, Ü., & Çınar, F. (2008). Yaşlı istismarı ve ihmali. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 68-75.
- Alfonso, H. (2000). Mortgage fraud prevention program. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 12(2), 75-80.
- All, A. (1994, July). A literature review: Assessment and intervention in elder abuse. *Journal of Gerontological Nursing*, 25-32.
- Anetzberger, G. J. (2005). *The clinical management elder abuse: General considerations*. *Clinical Gerontologist*, 28(1-2), 27-41.
- Anetzberger, G. J., Dayton, C., Miller, C. A., McGreevey, J. F., & Schimer, M. (2008). Multidisciplinary Teams in the clinical management of elder abuse. *Clinical Gerontologist*.
- Arpacı, F., & Bakır, B. (2017). Yaşlı İstismarı ve ihmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 691-704.
- Ayduğan, M. (2020). Okullardaki İletişim Sürecinin Sosyal Ağ Kuramı Bağlamında Değerlendirilmesi.
- Başpınar, A., Şengelen, M., & Aslan, D. (2020). Halk sağlığı bakış açısıyla yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı (ageism): Kavramsal çerçeve ve önleme yaklaşımları. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 5(2), 334-344.
- Beebe, D. (1991). Emergency management of the adult female rape victim. *American Family Physician*, 43(6), 2041-2046.
- Bennett, G., & Kingston, P. (1993). *Elder abuse concepts. Theories and interventions*.
- Biggs, S., Phillipson, C., & Kingston, P. (1995). *Elder abuse in perspective*. Buckingham: Open University Press.
- Collins, M., & La France, A. (1982). *Improving protective services of older Americans: Social worker role*. Portland, America: Universtiy of Southern Maine .
- Daşbaşı, S. (2014). 65 Yaş Üstü Bireylerin Aile İçi Yaşlı İstismarı Konusundaki Değerlendirmeleri. Ankara.
- Erden , Ş., & Boz, H. (2018). Türkiye' de yaşlı istismarı ve ihmali. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 100-105.
- Ersöz, K. (2010). Tıbbi müdahale kavramı ve tıbbi müdahalenin hukuka uygunluğunun şartları. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 5(45), 105-122.
- Fiesta, J. (1996). Legal issues in long-term care-Part II. *Nursing Management*, 27(2), 18.
- Gökçe, N. (2017). Yaşlı istismarı ve ihmali. *Kastamonu Sağlık Akademisi*, 100-111.
- Heisler, C. (1991). The role of the criminal justice system in elder abuse cases. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 3(1), 5-30.
- Heisler, C., & Quinn, M. (1995). A legal peerspective. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 7(2-3), 31-156.
- İlhan, F. (2005). Ankara İli Yenimahalle İlçesi Anadolu Mahallesinde Aile İçi Yaşlı İstismarının Saptanması. Ankara.
- International Federation of Social Workers. (2020). *International federation of social workers*. Erişim Tarihi: 05.01.2021, www.ifsw.org. adresinden alınmıştır.
- Jackson, J., & Hafemeister, A. (2013). Best Interest: Deprivation of Liberty. Erişim Tarihi: 25.12.2020 https://www.39essex.com/cop_cases/re-m-best-interests-deprivation-of-liberty/. adresinden alındı.
- Jorgenson, J. (1993). An intervention program for dentists to detect elder abuse and neglect. *Public Healt Reports*, 108(2), 171-172.
- Kabadaki, K. (1995). Exploration of social work practice models for rural development in Uganda. *Journal of Social Development In Africa*, 10(1), 77-88.
- Kandemirci, D., & Kağnıcı, D. Y. (2014). Kadına yönelik aile içi şiddetle baş etme: Çok boyutlu bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 1-12.

- Kingston, P., & Bennett, G. (1993). *Elder Abuse; Concepts, Theories and Interventions*. Hong Kong: Springer-Science+Business Media B.V.
- Kozaman, S., & Şengezer, B. (2013). Sosyo-ekolojik sistem yaklaşımı bağlamında türkiye'de çevresel değişimler ve sosyo ekonomik yapı ilişkisi. *Megaron*, 8(5), 112-125.
- Lundy, M., & Grossman, S. F. (2008). Elder abuse: Spouse/Intimate partner abuse and family violence among elders. *Journal of Elder Abuse & Neglect*.
- Mariam, L. M., McClure, R., Robinson, J. B., & Yang, J. A. (2014). Eliciting Change in At-Risk Elders (ECARE): Evaluation of an elder abuse intervention program. *Journal of Elder Abuse & Neglect*.
- McClellan, J. C. (2010). *Social work and family violence; theories, assessment and intervention*. New York: Springer Publishing Company.
- Meriç Karabekir, H. (2016). Çocuk Refahı Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Savunuculuk Uygulamaları: Bir Niteliksel Araştırma . Ankara.
- Moore, C. (2013). An app for elder abuse cases. *Law Enforcement Technology*.
- Morris, J. R. (2010). The bet tzedek legal services model: How a Legal services model addresses elder abuse and neglect. *Journal of Elder Abuse & Neglect*.
- O'Malley, T., Everett, E., O'Malley, H., & Campion, E. (1983). Identifying and preventing family mediated abuse and neglect of elderly persons. *Annals of Internal Medicine*, 90(6), 998-1005.
- Özden, D., Kelleci, M., & Güler, N. (2010). Yaşlı bireylerin ruh sağlığının siddete maruz kalma ve bazı özellikler açısından incelenmesi. *Turkish Journal of research and Development in Nursing*, 12(3).
- Pampel, F. C. (2008). *Rights of the elderly*. New York: Facts On File.
- Park, K., Johnson, K., Flasch, S., & Bogie, A. (2010). Yetişkin Koruma Hizmetlerinde Yapılanma Kararları.
- Pavlov, H., & Murov, K. (1994). Legislative update: Elder abuse-Part II. *Contemporary Orthopaedics*, 29(4), 249-250.
- Payne, B. K. (2000). *Crime & elder abuse an integrated perspective*.
- Payne, B. K. (2011). *Crime and elder abuse; an integrated perspective*. U.S.A: Charles C Thomas Publisher Ltd.
- Phelan, A. (2020). *Advances in elder abuse research*. Switzerland: Springer.
- Quinn, M. J., & Tomita, S. K. (1997). *Elder Abuse and Neglect Causes, Diagnosis, and Strategies*.
- Quinn, M. J., & Tomita, S. K. (1997). *Elder abuse and neglect; causes, diagnosis, and intervention strategies*. U.S.A: Springer Publishing Company.
- Quinn, M., & Tomita, S. (1997). Causes, diagnosis, and interventional strategies. *Elder Abuse and Neglect*, 6.
- Salem, S., & Favre, B. (1993). Adult Protective Services to Special Populations. B. Byers, & J. Hendricks (Dü) içinde, *Providing protective services to special populations* (167-190).
- Selcik, O., & Güzel, B. (2016). Sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanı ve sosyal hizmet uygulamasının türkiye ölçeğinde değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 461-469.
- Star, B. (1978). Treating the battered woman. In J. Hanks B. Star *Towards Human Dignity: Social*
- Storey, J. E. (2019). Risk factors for elder abuse and neglect: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 50, 101339.
- Şahin, D., Erkal, S., & Demirel, B. (2017). Yazılı basında aile içi şiddet mağduru yaşlılar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 635-640.
- Teaster, P. B., Nerenberg, L., & Stansbury, K. L. (2008). A national look at elder abuse multidisciplinary teams. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 15(3-4), 91-107.
- Turhan, S., Günçan, F., Ercan, M., & Erkoyuncu, G. (2019). Yaşlıların değerlendirilmesi ile yaşlı ihmali ve istismarı. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 28-43.
- Ünal, G. (2005). Aile İçi Şiddet. *Aile ve Toplum*.
- Ünlü, D. (2019). Yaşlıların Ekonomik İstismara Maruz Kalma Durumlarının İncelenmesi: İstanbul Bahçelievler Örneği. İstanbul.

Velasco, J. (2000). Ventura County district Attorney's senior crime prevention program. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 12(2), 103-106.

World Health Organization. (tarih yok). erişim Tarihi: 27.12.2020, <http://www.who.int> adresinden alındı.

Yeşil, P., Taşçı, S., & Öztunç, G. (2016). Yaşlı istismarı ve ihmali. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 128-134.